

بررسی آلودگی به شپش سر و عوامل مؤثر بر آن در دانش آموزان ابتدایی شهر ایلام، ۷۶-۷۷

اسکندر غلامی پریزاد*، محمدصادق عابدزاده*

چکیده

آلودگی به شپش سر تهدیدی برای بهداشت جامعه، خصوصاً مراکز تجمع انسانی که سطح بهداشت فردی پایین دارند، به شمار می رود. در سال تحصیلی ۷۶-۷۷، مطالعه‌ای بمنظور تعیین وضعیت پاره‌ای از متغیرهای مؤثر بر میزان شیوع شپش سر بر روی ۶۵۸ نفر از دانش آموزان مدارس ابتدایی شهر ایلام صورت گرفت. در این مطالعه با استفاده از پرسشنامه و مشاهده شپش بالغ، نمف و رشک آن بر روی سر و مقنعه دانش آموزان با ریزبین دستی، اطلاعات مورد نیاز و موارد آلوده به شپش سر مشخص گردیدند. در مجموع ۵/۵ درصد جمعیت مورد مطالعه آلوده به شپش سر بودند که از این میزان، ۶/۵ درصد آلودگی مربوط به دختران و ۴/۵ درصد مربوط به پسران بود. بمنظور سنجش ارتباط بین میزان آلودگی و متغیرهایی چون جنس، سواد والدین، شغل مادر، بُعد خانوار و وجود حمام در منزل از آزمون آماری کای دو و فیشر استفاده شد و مشخص گردید که بجز جنس و شغل مادر، بین تمامی متغیرها با میزان آلودگی رابطه معنی داری وجود دارد ($P=0$). نتایج بررسی نشان داد که میزان آلودگی در ایلام نسبت به سایر مناطق مطالعه شده کشور از شیوع کمتری برخوردار است. بنظر می رسد سیاستگذاران آموزش و پرورش کشور با توجه به وضعیت موجود بایستی با بکارگیری نیروهای بهداشتی در تقویت و فعال سازی واحد بهداشت مدارس، گام مؤثری را در جهت ریشه کنی کامل مشکل بهداشتی بردارند.

واژه‌های کلیدی: شپش سر، پدیکولوزیس، شیوع، دانش آموزان ابتدایی

مقدمه

شپش‌ها راسته‌ای از حشرات با دگردیسی ناقص هستند که دسته‌ای از آنها مکنده خون و گروهی دیگر جونده پر، مو و پوست هستند و بصورت انگل اجباری بر روی انسان و حیوانات زندگی می‌کنند. این حشرات باعث بیشترین میزان مرگ و میر ناشی از انتقال بیماری پس از پشه مالاریا در طول تاریخ شده‌اند [9، 11]. آلودگی انسان به شپش بیانگر پایین بودن شاخصهای بهداشت

فردی، اجتماعی، اقتصادی و افزایش تراکم جمعیت می‌باشد. بطور معمول ابتلا به شپش سر^(۱) را در اغلب کشورهای جهان بخصوص در کودکان سنین مدرسه می‌توان دید [5، 10]. براساس گزارش سال ۱۹۹۰ میزان آلودگی به شپش سر در کودکان مدارس ابتدایی کشورهای توسعه یافته بین ۲ تا ۱۰ درصد بوده است [8].

*- اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی ایلام

1- Pediculus Capitis

میزان آلودگی به شپش از آزمونهای آماری مجذور کای (X^2) و فیشر استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

بطور کلی میزان آلودگی در دانش‌آموزان ابتدایی شهر ایلام ۵/۵ درصد (پسران ۴/۵ درصد و دختران ۶/۵ درصد) بود که با استفاده از آزمون مجذور کای (X^2) و فیشر رابطه بین میزان آلودگی و متغیرهای جنس، شغل مادر، سواد مادر، سواد پدر، حمام در منزل و بعد خانوار مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد: بین جنسیت و آلودگی ارتباط معنی‌دار آماری وجود ندارد ($P < 0/272$ و $X^2 = 1/2$). بین آلودگی دانش‌آموزان با وضعیت اشتغال مادر با استفاده از آزمون فیشر ارتباط معنی‌داری وجود نداشت ($P < 0/368$). بین میزان آلودگی افراد و تحصیلات مادر رابطه معنی‌داری وجود داشت ($P < 0/03$ و $X^2 = 6/82$). بین میزان آلودگی در دانش‌آموزان با تحصیلات پدر رابطه معنی‌داری بود ($P < 0/001$ و $X^2 = 15/41$). میزان آلودگی در دانش‌آموزانی که در منزل حمام داشتند ۳/۴ درصد و آنانی که در منزل حمام نداشتند ۱۸/۱ درصد بود که رابطه معنی‌داری بین میزان آلودگی و حمام در منزل وجود داشت ($P < 0/000$ و $X^2 = 32/72$). میزان آلودگی دانش‌آموزان در خانوارهای ۵ نفر و کمتر ۲/۸ درصد، ۹-۶ نفر ۹/۳ درصد، ده نفر و بالاتر ۱۵/۳ درصد بود، به عبارت دیگر آلودگی دانش‌آموزان در خانواده‌های پرجمعیت بیشتر از خانواده‌های کم جمعیت بود که بین تعداد افراد خانواده و میزان آلودگی رابطه معنی‌داری وجود داشت ($P < 0/000$ و $X^2 = 18/61$).

گزارشهای ارسالی به مرکز بهداشت استان ایلام حاکی از آن است که هر ساله موارد قابل توجهی از دانش‌آموزان مدارس ابتدایی شهرستانهای استان ایلام آلوده به شپش سر هستند و با توجه به مسئله آلودگی و اهمیت زیانبار اقتصادی اجتماعی و بهداشتی آن بر جامعه انسانی و این که تاکنون مطالعه دقیق و جامعی در این خصوص در استان صورت نگرفته بود، این مطالعه بمنظور تعیین وضعیت آلودگی و پاره‌ای از عوامل مؤثر بر آن در دانش‌آموزان ابتدایی شهر ایلام در سال تحصیلی ۷۶-۷۷ انجام شد.

مواد و روشها

این مطالعه از نوع توصیفی و جمعیت مورد بررسی کل ۶۵۸ نفر دانش‌آموز ابتدایی شهر ایلام بودند. در این مطالعه از کل موارد فوق، ۳۲۰ پسر و ۳۳۸ دختر بصورت خوشه‌ای تصادفی در ۶ مدرسه (۳ مدرسه دخترانه و ۳ مدرسه پسرانه) در مناطق مختلف شهر انتخاب شدند. شروع مطالعه اواسط اسفند ماه ۷۶ و پایان آن فروردین ۷۷ بود. به منظور تشخیص آلودگی دانش‌آموزان به شپش سر با مشاهده مستقیم سر، صورت، مقنعه و روسری جهت پیدا نمودن شپش بالغ یا نمف و تخم (رشک) آن از ریزبین دستی و همچنین در جمع آوری پاره‌ای از متغیرها از جمله: سن، جنس، وضعیت اشتغال مادر، سواد پدر و مادر، وجود حمام در منزل و بعد خانوار از پرسشنامه‌ای که قبلاً روایی و پایایی آن به اثبات رسیده بود استفاده شد. بمنظور تحلیل داده‌ها از برنامه آماری SPSS و جهت تعیین رابطه بین متغیرهای مورد بررسی و

جدول ۱. رابطه میزان آلودگی به شپش سر با جنسیت در دانش آموزان ابتدایی شهر ایلام، سال ۷۶-۷۷

آلودگی / جنسیت	دارد		ندارد		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
پسر	۱۴	۴/۵	۳۰۱	۹۵/۵	۳۱۵	۴۷/۹
دختر	۲۲	۶/۵	۳۲۱	۹۳/۵	۳۴۳	۵۲/۱
جمع	۳۶	۵/۵	۶۲۲	۹۴/۵	۶۵۸	۱۰۰

رابطه میزان آلودگی با جنسیت معنی دار نیست ($X^2=1/2 df=1 P<0/272$).

جدول ۲. رابطه میزان آلودگی به شپش سر با شغل مادر در دانش آموزان ابتدایی شهر ایلام، سال ۷۶-۷۷

آلودگی / شغل مادر	دارد		ندارد		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
شاغل	۰	۰	۱۸	۱۰۰	۱۸	۲/۸
خانه دار	۳۶	۵/۵	۶۰۴	۹۴/۵	۶۴۰	۹۷/۲
جمع	۳۶	۵/۵	۶۲۲	۹۴/۵	۶۵۸	۱۰۰

با آزمون فیشر رابطه معنی داری بین اشتغال مادر و آلودگی به شپش سر وجود ندارد ($P<0/368$).

جدول ۳. رابطه میزان آلودگی به شپش سر با تحصیلات مادر در دانش آموزان ابتدایی شهر ایلام، سال ۷۶-۷۷

آلودگی / تحصیلات مادر	دارد		ندارد		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
بی سواد	۲۶	۷/۸	۳۱۰	۹۲/۳	۳۳۶	۵۱
ابتدایی	۸	۳/۸	۲۰۵	۹۶/۲	۲۱۳	۳۲/۴
راهنمایی	۲	۴/۱	۴۹	۹۶	۵۱	۵۱
دیبرستان	۰	۰	۲۵	۱۰۰	۲۵	۳/۸
دیپلم	۰	۰	۲۵	۱۰۰	۲۵	۳/۸
بالتر از دیپلم	۰	۰	۸	۱۰۰	۸	۱/۲
جمع	۳۶	۵/۵	۶۲۲	۹۴/۵	۶۵۸	۱۰۰

با ادغام ردیفهای سوم، چهارم، پنجم و ششم و با استفاده از آزمون مجذور کای (X^2) رابطه معنی

داری بین تحصیلات مادر و آلودگی وجود داشت ($X^2=6/8 df=2 P<0/03$).

جدول ۴. رابطه میزان آلودگی به شپش سر با تحصیلات پدر در دانش آموزان ابتدایی شهر ایلام، ۷۶-۷۷

آلودگی	تحصیلات پدر		دارد		ندارد		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
بی سواد	۲۴	۱۰/۱	۲۲۳	۹۰/۳	۲۴۷	۳۷/۵		
ابتدایی	۹	۴/۶	۱۹۷	۹۵/۵	۲۰۶	۳۱/۳		
راهنمایی	۱	۱/۶	۶۶	۹۸/۵	۶۷	۱۰/۲		
دبیرستان	۲	۷/۴	۲۷	۹۳/	۲۹	۴/۴		
دیپلم	۰	۰	۸۶	۱۰۰	۸۶	۱۳/۱		
بالتر از دیپلم	۰	۰	۲۳	۱۰۰	۲۳	۳/۵		
جمع	۳۶	۵/۵	۶۲۲	۹۴/۵	۶۵۸	۱۰۰		

با ادغام ردیفهای ۴، ۵ و ۶ و با استفاده از آزمون مجذور کای رابطه معنی داری بین تحصیلات پدر و آلودگی وجود داشت ($X^2=15/41$ df=۳ $P<0/001$).

جدول ۵. رابطه میزان آلودگی به شپش سر با وضعیت حمام در منزل در دانش آموزان ابتدایی شهر ایلام، ۷۶-۷۷

آلودگی	وجود حمام در منزل		دارد		ندارد		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
دارد	۱۹	۳/۴	۱۷	۱۸/۱	۳۶	۵/۵		
ندارد	۵۴۱	۹۶/۶	۸۱	۸۲/۶	۶۲۲	۹۴/۵		
جمع	۵۶۰	۸۵/۱	۹۸	۱۴/۹	۶۵۸	۱۰۰		

بین وجود حمام در منزل با میزان آلودگی به شپش سر رابطه معنی داری وجود داشت ($X^2=32/72$ df=۱ $P<0/000$).

جدول ۶. رابطه میزان آلودگی به شپش سر با بعد خانوار در دانش آموزان ابتدایی شهر ایلام، سال ۷۶-۷۷

آلودگی	بعد خانوار (نفر)		< ۵		۶ - ۹		> ۱۰		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
دارد	۳	۲	۲۲	۵/۴	۱۱	۱۱/۴	۳۶	۵/۵		
ندارد	۱۴۶	۹۸	۳۹۰	۹۴/۴	۸۶	۸۶/۶	۶۲۲	۹۴/۵		
جمع	۱۴۹	۲۲/۶	۴۱۲	۶۲/۶	۹۷	۱۴/۸	۶۵۸	۱۰۰		

بین بعد خانوار و میزان آلودگی به شپش سر رابطه معنی داری وجود داشت ($X^2=10/09$ df=۲ $P<0/006$).

بحث و نتیجه گیری

نتایج پژوهش نشان داد که میزان آلودگی به شپش سر در دانش آموزان مدارس ابتدایی شهر ایلام ۵/۵ درصد بود. مطالعه کورتی اید^(۱) و همکاران که در چهار مدرسه در کشور فرانسه انجام شد نشان داد که در یک معاینه مقطعی، ۱۷ درصد دانش آموزان آلوده به شپش سر بودند [6]. براساس مطالعه ابومویی^(۲) در نیجریه میزان آلودگی به شپش سر در مدارس شهری، ۳/۱ درصد بوده [7]. مطالعه سریزدی و همکاران در کرمان، میزان آلودگی را در مدارس ابتدایی شهری ۱۳/۸ درصد و در روستای قریه العرب کرمان، در دختران ۶۹ درصد و در پسران ۷/۷ درصد گزارش نمود [3]. مطالعه رضوی و همکاران در روستاهای اطراف اسلام شهر تهران میزان آلودگی به شپش سر در دختران را ۱۰/۶ درصد نشان داد [2]. به علاوه بررسی دهقانی و همکاران در دبستانهای دخترانه شهر کاشان میزان آلودگی را ۵/۲۴ درصد گزارش نمود [1]. مقایسه نتایج بررسی ایلام با سایر مطالعات انجام شده در ایران نشان می دهد که میزان آلودگی در دختران و پسران باستثنای مطالعه کاشان از سایر نقاط کمتر است. تفاوت نتایج این بررسی با سایر مطالعات ممکن است به عواملی همچون: فرهنگی، وضعیت اقتصادی، شرایط جغرافیایی و حتی نژادی و احتمالاً ابزارهای تشخیصی بکار گرفته شده در بررسیها باشد.

نتایج پژوهش نشان داد بین میزان آلودگی به شپش سر با متغیرهایی مانند سواد پدر و مادر، وجود حمام در منزل و بعد خانوار رابطه معنی داری وجود دارد، نتایج این بخش از پژوهش با نتایج مطالعات رضوی

و همکاران، سریزدی و همکاران، عیوضی و سیدی رشتی و دهقانی همخوانی و تطابق دارد [۴،۳،۲،۱]. شاخصهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خانواده ها از جمله عواملی هستند که در میزان آلودگی شپش سر در دانش آموزان مؤثرند و میزان ابتلای دختران نسبت به پسران به علل فیزیولوژیک، فرهنگی - اجتماعی بیشتر است. در محیط های آموزشی و سایر اماکن تجمع انسانی از جمله سربازخانه، زندانها و ... بعلت تماس مستقیم افراد با یکدیگر و وسایل مورد استفاده خطر گسترش آلودگی بیشتر است. لذا پیشنهاد می شود آموزش و پرورش با تکیه و تأکید بر اصل «فکر سالم در بدن سالم» در جهت تقویت واحدهای بهداشت مدارس (با بکارگیری نیروهای بهداشتی و محوریت آموزشی بهداشت در مدارس) شهرستانها بتوانند گام مؤثری را در جهت ارتقاء آگاهی دانش آموزان، والدین آنها و معلمان محترم بردارند.

سیاسگزاری

از سرپرست محترم مرکز بهداشت شهرستان ایلام، مسئول محترم بهداشت مدارس شهرستان ایلام سرکار خانم بُشری ویسی و همکار ارجمند جناب آقای درویشی که در انجام این تحقیق تلاش بی شائبه نموده اند، تشکر و سپاسگزاری می نماید.

1- Courtiade

2- Ebomoi

منابع

- 5- Ajdemir, E. unal. G. et al, pediculosis capitis in Istambul. International. Journal of dermatol. 1993, (32) PP: 3032.
- 6- Courtiade, G. Labreze, C. fontan, I. et al. In pediculosis capitis survey in 4 schools of the bordeaux area, Ann. Dermatol venerol. 1993. 120(5): 363-368.
- 7- Ebomoji, E. Pediculis among primary chilbren in urban and rural areas of kwara state. Nigeria. J. Sch-Heath. 1988. 58(3): 101-103.
- 8 - Muller, R. and Baker, J. Medical parasitology. 199. PP: 128-130.
- 9- Pan, B. human lice: some basic facts and misconcepation. Am heath organ. 1985, (19) PP: 194.
- 10- Ramussen, J. pediculosis and the pediatrician. Pedit dermatol J. 1984(2) PP: 74.
- 11- Walker, A. The arthropods of humany and domestic animal S. 1994. PP: 197-147.
- ۱ - دهقانی روح الله و همکاران؛ شیوع آلودگی به شپش سر در دانش آموزان دختر دبستانهای شهر کاشان؛ دانشور، سال هفتم، شماره بیست و ششم (زمستان ۷۸): ۶۳-۶۶.
- ۲ - رضوی منصور و همکاران؛ شیوع آلودگی به شپش سر و عوامل مؤثر آن در مدارس ابتدایی دخترانه روستاهای حومه اسلام شهر؛ نشریه دومین کنگره سراسری بیماریهای انگلی ایران، مهرماه ۱۳۷۶.
- ۳ - سریزدی سیمین و همکاران؛ آلودگی به شپش سر در دانش آموزان؛ طب و تزکیه، شماره بیست و دوم، پاییز ۷۵، ۲۲-۲۵.
- ۴ - عیوضی علی اشرف، سیدی رشتی محمد علی؛ همه گیری شناسی و مبارزه با شپش سر در دانش آموزان ابتدایی شهرستان اسلام آباد غرب؛ نشریه اولین کنگره و بازآموزی حشره شناسی پزشکی ایران، ۱۳۷۷.

Studying headlice infestation and factors affecting it among the primary school students in Ilam (97-98)

Gholami parizad.E,(MSc) abedzadah,S (MSc)

ABSTRACT:

Headlice infestation is dengery To the social health ,particularly to the man -inhibited centers with low individual health. condition. In order to determine a part of variables effective on prevalence of head lice in festation among the primary school students of Ilam city ,a study was performed on 658 cases,in 97-98. Questionnaires and manual magnifying-glasses were used to determine the intestation racte among the cases .the findings implied that 5-5% to the studied population were in fected with headlice,6.5% Z the inpestation went for the tessst fisher showed btwen variable boys and 4.5% for the girls fisher and tests were used to determine the impaction between infection rete - and variablilles suchas sex,parent,s literacy ,mothers, jobs,family extension and enjoying hath-rooms at home. A significant relation was proved to exist bet ween the lice -infection and all the varibles($p=0$).the results showed that head-lice infestation among the students in ilam is less prevalent than any other studied parts of the country .

Key wards;Headlice ,pediccolosis ,prevalence ,primary school students.